

Nakon tragedije puno se toga može naučiti: otvoreno pismo našim kolegama konzervatorima-restauratorima u Hrvatskoj

Jedna od glavnih ljudskih karakteristika je želja da zaštitimo one koji volimo i s kojima dijelimo ovaj planet te da se brinemo za njih. Također imamo potrebu štititi materijalne predmete koje smatramo važnima te brinuti se za njih. Obje ove želje sada dolaze u prvi plan u područjima zahvaćenima nedavnim velikim potresom u Zagrebu. Manifestiraju se u obliku radnji kojima se želi sanirati svaku štetu nanesenu ljudima ili kulturnim dobrima koji utjelovljuju ljudsku povijest, naš način života te našu kreativnu prošlost i sadašnjost. I tako, nakon što ste se uvjerali da su vaši najmiliji i oni oko vas (kao i vi sami) na sigurnom, vi ćete se, kao konzervatori-restauratori i stručnjaci za zaštitu kulturne baštine, mobilizirati kako najbolje možete da biste počeli sanirati štetu. Poželjet ćete dati svoj doprinos u vraćanju situacije u normalu, što je sasvim ljudski.

Izveštaje koji dolaze od vas, naših kolega u Hrvatskoj, konzervatorsko-restauratorska i muzejska zajednica čita sa zabrinutošću za vas i kulturnu baštinu u vašim muzejima, javnim i privatnim ustanovama. Situacija s kojom se suočavate spominjat će se i proučavati još puno vremena i siguran sam da će pridonijeti našim sve većim spoznajama o izazovima koji se javljaju u vrijeme prirodnih katastrofa i kasnije, kada na njih reagiramo. Vaša situacija ima posebnu vrijednost za budućnost s obzirom na posve neočekivani splet izazova (potres koji se dogodio usred krize javnoga zdravlja). Takve višestruke prijetnje i njihovi kratkoročni te dugoročni učinci dramatično mijenjaju način na koji se može reagirati. Cijela međunarodna zajednica misli na vas te vam želi sigurnost i dobro.

Dvostruki izazov ovog događaja nekako je gurnuo hrvatsku konzervatorsko-restauratorsku zajednicu pod lupu, a transparentnost što ste je do sada demonstrirali u pogledu informacija koje dijelite zaista daje lijep primjer. Vaša dokumentacija o samom događaju i njegovim posljedicama, kao i vaši naponi, pružat će konzervatorsko-restauratorskoj disciplini mnoge vrijedne informacije i uvide. Svi ćemo imati koristi od iskustava koja ćete dijeliti s nama.

Kako nastavljate širiti svoj odgovor na ovu situaciju i dokumentirati nastalu štetu, nadam se da ćete uključiti neka zapažanja koja se često previđaju u takvim prvim procjenama. Riječ je o uočavanju specifičnih šteta od potresa, ali ona imaju svoju vrijednost i u brojnim drugim scenarijima. Ta dodatna zapažanja više se tiču toga KAKO je i ZAŠTO pojedini predmet oštećen. U određenom smislu predstavljaju pokušaj da se rekonstruira posljednjih nekoliko minuta učinka potresa. Nisu osobito složena, niti vam je za njih potrebno inženjersko znanje. Stručna znanja poput onoga iz područja inženjerstva potrebna su poslije, tijekom analize prikupljenih podataka. Međutim, ipak je potrebno da neke stvari ispitajte detaljnije nego što biste to inače učinili te da, kad god je to moguće, izradite dokumentaciju prije nego što premjestite predmet ili poremetite poprište. Dakako, to se ne odnosi na slučajeve u kojima je predmet u neposrednoj opasnosti od, primjerice, vode, ili ako je predmet na samome rubu

postolja/police i zasigurno će pasti pri naknadnom udaru. U takvim je slučajevima potrebno trenutno djelovanje kako bi se situacija stabilizirala. Nakon toga možete nastaviti s izradom detaljne dokumentacije.

Slijede primjeri posebnog detaljnog dokumentiranja. Ovaj popis nije zamišljen kao iscrpan, već treba pružiti primjere koji odražavaju opći pristup. Sigurno ćete dodati i vlastite točke/komentare kako biste proširili svoje sadašnje smjernice:

1. Minimalna fotografska dokumentacija trebala bi sadržavati barem pogled sa sve četiri kardinalne točke (pogled na predmet sa sjevera, juga, istoka i zapada), a kad je moguće odozgo i/ili odozdo. Fotografije bi trebale biti snimljene s daljine koja omogućuje prikladan pogled na okolni prostor. Na detaljnim fotografijama treba jasno biti zabilježeno mjesto na kojem se predmet nalazio prije nego što se pomaknuo ili pao, ako se to dogodilo.
2. Smjer u kojem se predmet/komad izloženog namještaja pomaknuo, pao i/ili se zaustavio treba zabilježiti ili u pisanom obliku ili na fotografiji (ili oboje) na kojoj je obilježen sjever.
3. Treba zabilježiti udaljenost koju je predmet / komad namještaja za izlaganje predmeta prešao (klizao ili se "kretao").
4. Treba zabilježiti stanje površine na kojoj je predmet / komad namještaja za izlaganje predmeta bio postavljen (je li površina bila glatka, hrapava, obložena jastučićima itd.).
5. Treba navesti je li predmet bio fiksiran i je li imao potpornu konstrukciju. Ako postoje, treba dati opis sustava za fiksiranje predmeta ili potporne konstrukcije, sa što više detalja, koliko vrijeme dopušta (ili snimiti detaljne fotografije).
6. Ako su potporna konstrukcija ili sustav za fiksiranje predmeta popustili, pružite što detaljniji opis, koliko vrijeme dopušta, i fotografije koje pokazuju kako su popustili. Na primjer: Je li se kuka savila ili izvukla? Je li se tipla olabavila ili izvukla? (U takvim slučajevima, od čega je zid bio načinjen?) Je li se predmet odvojio od potporne konstrukcije? Itd.
7. Je li komad namještaja za izlaganje predmeta podbacio? Odnosno, je li postament kliznuo, pomaknuo se ili prevrnuo? Ako jest, je li postament bio pričvršćen za pod ili na bilo koji način fiksiran ili je slobodno stajao? Je li pod ili ravnina na kojoj se nalazio komad namještaja za izlaganje predmeta bila glatka ili hrapava?
8. Je li se komad namještaja za izlaganje predmeta ili njegov dio urušio? (Je li struktura postamenta propala? Jesu li police ili rasvjeta unutar vitrine pali?)
9. Zabilježite visinu, širinu i dubinu predmeta ili sklopa (potonja dva čine "otisak").
10. Od čega je napravljen predmet ili njegov postament?
11. Je li predmet oštećen uslijed udara u druge predmete, izložbenog inventara (konstrukcija ili polica) ili druge elemente?

12. Ako je predmet bio pričvršćen za pod ili izložbeni inventar, na kojem je dijelu predmeta došlo do loma, pucanja ili savijanja?
13. Ako je predmet bio obješen (npr. uokvireno djelo ili luster), je li se oštetila žica/kabel/itd. ili veza/kuka/potporanj?
14. Važno je zabilježiti i svaki pad ili oštećenje nestrukturnih elemenata u zgradi, poput lažnih zidova, izložbenih panoa, cijevi, vodova, visećih rasvjetnih tijela itd. Sve to može prouzročiti oštećenje ako dođe do pada.
15. Također treba zabilježiti predmete koji nisu pretrpjeli nikakvu štetu ili nisu izravno reagirali na učinke potresa, osobito ako se nalaze u blizini ili kraj predmeta koji jesu pretrpjeli štetu.

Ovi se opći principi, uz manje izmjene, odnose i na predmete u čuvaonicama.

U navedenom su popisu primjeri koji će vam pomoći da sastavite vlastiti popis. Vi najbolje poznajete svoje zbirke i institucije. Ako su radnje reakcije na potres već poremetile poprište, tada treba rekonstruirati što je moguće više tih podataka, i to što prije, dok se još nisu izbrisale iz sjećanja. Postojeće fotografije mogu pomoći u takvim slučajevima.

Zašto je ovo korisno?

Nakon što se oporavite od potresa (a hoćete) i nakon što se riješi prijetnja Covid-19 (dogodit će se i to), prikupljeni podaci pomoći će vam da osmislite mjere ublažavanja šteta od novih potresa za predmete koji su sada oštećeni i predmete koji su (ovaj put) prošli neokrnuto. Ti će vas podatci voditi u kreiranju budućih smjernica za "preventivnu konzervaciju". Takvi napori za ublažavanje štete rezultirat će manje ugroženim zbirkama, zbirkama koje vjerojatno neće pretrpjeti toliko štete u sljedećem potresu. Nije li to, naposljetku, upravo ono što radimo kao konzervatori-restauratori?

Pozivam vas da nastavite dijeliti informacije na nacionalnoj i međunarodnoj razini. Vaše će iskustvo biti od velike koristi za sve nas, a primjer koji ćete pružiti bit će posebno važan za discipline konzervatorstva-restauratorstva i preventivne zaštite.

Jerry Podany

Bivši predsjednik IIC-a (2007.–2013.) i autor knjige *When Galleries Shake: Earthquake Damage Mitigation for Museum Collections (Kad se galerije zatresu: ublažavanje štete od potresa za muzejske kolekcije)* (2017.)

jerrypodany@gmail.com